

0/657 A-9664
FRIEDEBERT TUGLAS

HUNT

V. a.

Taluperenase' loom.

tutvumiseks ja arvustamiseks.

Noor-Eesti Kirjastus.

23617

1950:3127

NOOR-EESTI KIRJASTUS TARTUS 1935

Handwritten text, possibly a title or author name, mostly illegible.

A-9664

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
26635

„Noor-Eesti“ trükk Tartus, 1935

1

See oli kolm päeva enne jõulu, kell kaksteistkümme öösi.

Pilved olid õhukest kuiva lund külmunud hangedele riputanud. Üksikud tähed loitsid üle tuhkvalge maa.

Saariku talu koer Polla jooksis talu tagamail jänese jälgi ajades. Ta terav nina riivas maad, karvad ta kuklas olid püsti, ja ta väristas külma pärast nahka seljal ning kintsudel.

Paar korda juhtus ta metsavaraste juurde. Need jahmatasid püsti, ja saag langes kõlinal maha.

Vahel lähenesid jänese jäljed majadele. Ta oli kaari ja keerdusid teinud, üle hangede ja puhmaste hüpanud, õunapuu koort maitnud ja jälle metsa kadunud.

Polla sörkis sööti mööda, mitmed jäljed jooksid üle ta tee, õhk oli täis loomade lõhna, kuid ta püüdis omast kinni hoida. Ta nina valis agaralt lõhnade ja jälgede keskel.

Ta tegi ringe lumiste kadakate ümber. Jahune lumi tõusis ta rinnuni, ta lahmis käppadega selles,

ta nahk sai märjaks, ja ta laotas omakorda koerahõngu laiali.

Kui ta parajasti jänese jälgedele järele nõmme lumist rinnakut mööda tõusis, tundis ta äkki pärituult võõrast ja võigast lõhna. Ümber pöördudes nägi ta hunti oma jälgi mööda järele laskvat, ammuli hammaste ja püsti karvaga.

Ta pani jooksma, tulisel kiirul, surmahirmus, jättes jänese ja kõik muud sinna paika. Hunt aga tuli hambaid lõgistades ta järel, halli tombuna tuhkses lumes.

Kumbki oli hääletu, ainult verehäääl ja hõimuviha oli mõlemale selge ilma kõige muuta. Nad vajusid edasi, nii et lumi üle pea lainetas.

Lähemale jõudis hunt, aga lähemale ka Saariku talu. Koera süda oli lõhkemas hirmust, — seal, seal, inimese juures leiaks ta kaitset!

Ta jõudis väravani, kuid lumi oli augu, kust Polla sisse ja välja käis, kinni tuisanud. Ta jooksis meeleheitel siia ja sinna, haledalt vingudes.

Hunt lähenes, lumehang tõusis. Polla jooksis üles hange harjale, tegi meeleheitliku hüppe ja veeres siis ulguva kerana kambri ukse ette.

Sealt vaatas ta taha. Aia nurgas mustendas lumehangest piiratud kaevu nelinurk, hunti polnud näha, aga kaevust kostis sulin ja tasane urin.

Siis lõi Polla küüned ulgudes kambri uksele. Hulga aja pärast tuli unine peremees, vana Saariku Andres välja, haigutas, sügas kuklatagust ja laskis koera rehe alla.

Polla lamas keras põhul ja nägi painajalikke unesid: õhk oli täis jäneseid, nad hüppasid ja löid

kepsu, lumivalged ja pehmed kui padjad. Siis muutusid nad äkki huntideks, lõugade lõginal jooksid nad õhku mööda talle järele.

Peremees kuulis koera vinguvat ja urisevat, ta käänas teise külje ning õhkas: „Oh, oh, kurjad ilmad, — pole sel lumel otsa ega äärt!“

Viimaks uinusid mõlemad rahulikult unes, nii Polla põhus kui peremees naise kõrval. Aga kolmas, kes heitles kaevu külmas vees, ei mõelnudki magamisele.

2

Saariku omad olid kõik jumalakartlikud inimesed, üks kristlike kude kommetega rahvas, — välja arvatud ainult sauniku seitsme-aastane poeg, kes veel enne, kui oli rääkima õppinud, juba tule peremehe heina-saadu pistis.

Saariku pere oli suur. Eesotsas seisis vana Andres, viiekümne-aastane, laiade õlgadega rahuliku, kurva näoga mees.

Siis tuli perenaine Reet, südamluk ja hea, paks ning õhetav, ja peremehe ema, vana mullakarva inimesekrõbu, kui kell kägisevate kistavartega.

Siis Andrese kahekümne-aastane poeg Joosep ja kaks tütart, Leena ja Laura, ning Laura kaheaastane poeg.

Siis sulane Jaan Talas, Laura peigmees, ja saunamees Mats ning ta vend Madis.

Siis veel Matsi väleda keelega naine Anu ja kaks poega, Jaagup ja Ats — punaste püsti juuste ning laiade kõrvadega poisid.

Nii suur pere, ja kõik elasid kõige suuremas sõprus-
ses koos. Jumaluke, kus seda mujal nähtud!

Jumalakartlikud olid, nagu öeldud, kõik. Keva-
del, kui kari esimest korda välja lasti, tõmbas vana-
ema lauda uksele risti, kobistas karvakapakate ja
villatupsukeste kallal ning pomises karja saates:

Metsa intu, metsa untu,
metsa härtu härrakene,
metsa heldene emanda,
metsa kuldane kuningas, —
võta hoida minu utte,
võta kaitsta minu karja!

Pärast seda ei usaldanud vanakuri enam mõnel
ajal nina Saariku karja pista. Liiga kõva oli kaitse-
vägi, otsekui tuli lõikas see ta jumalavallatu luisse ja
liikmeisse.

Kord oli sauna Anu näinud, kuis kuri lauda kal-
lale kippus. Esiti oli ta õige julgesti väravale lähe-
nenud, siis oli ta aga enese äkki kerra tõmmanud ja
haledalt vingudes metsa pununud.

Ka muidu olid Saariku inimesed usklikud. Pere-
naine Reet ja saunanaine nutsid alati suure häälega,
kui vana soldat koolimajas piiblit luges.

Ainult Laura oli omal ajal vääratanud. Inimene
on nõrk, kuhu sa pääsed kiusatuse eest, ta leiab su
küll laanes, küll heinamaal, iseäranis aga siis, kui ta
juba majas elab.

Kuid inimesele, kelles kuri elab, peab ka andeks
andma, kui ta lubab kurja enesest välja ajada. Ja
sulane Talas jäi vanaviisi sulaseks.

Mõnus mees oli vana pereisa Andres Eenok ise.

Ei tema kannatanud tühja juttu, armastas ikka lühikest ja tõsist vastust.

Perenaine Reet oli headus ise. Oh, kuidas tema sandikesi ja lesknaisi vastu võttis! Andis ikka, mis käepärasest juhtus olema: liha, villu, soormaid, tangu, leiba, kartuleid, raha ja muud, et aga tütreid mehele saaksid.

Anu ja Polla.

Ja et keegi lapsi ära ei teeks. Näe, poega Joosepit oli keegi kurja silmaga vaadanud: ei saanud ega saanud enam viinast lahti!

Ka Saariku eluruumid tunnistasid, et siin jumalaktlikud inimesed elasid: igasse nurka olid jumalaskõnna lehed liimitud, inglite ja tallekeste piltidega. Ei siin olnud värvilisi paberilipakaid kõiksuguse ilmliku jumalavallatusega.

Ja lävesse oli hobuseraud naelutatud, et kuri jalgupidi kinni jääks. Ühe sõnaga, kõik näitas, et siin jumalakartlik rahvas elas.

3

Kukk laulis kolmat korda. See tähendas, et oli paras karjatalitamise aeg.

„Vist kukkus jäätükk sisse,“ mõtles Anu, kuid jäi ometi kuulatama.

Saunanaine Anu ajas kõhides vana lambanahkse kasuka selga ja mehe rasked vene saapad jalga. Siis läks ta kambrisse ja äratas Leena, kes omakorda Joosepi voodist välja kangutas.

Joosep oli õhtul käinud surnuaias vallavaesele hauda kaevamas ja tilga viina saanud: oh, kuis ta pea huugas! Seda ilma elu, seda õnnist ilma elukest küll!

Värskes õhus vöbisedes võtsid Joosep ja Leena toobri õlale ning astusid alla kaevu poole. Anu läks ao-videvikus ees, ta kasukas kobises ja lumi rudises.

Ilm oli pehmevõitu olnud, ämber polnud kinni külmunud. Parajasti tahtis Anu pange alla lasta, kui kaevu põhjast kuuldus vee sulin.

Nüüd aga punus Anu sauna poole, aga Joosep ja Leena mäele.

„Vist kukkus jäätükk sisse,“ mõtles Anu, kuid jäi ometi kuulatama. Alt kostis pikaldane urin.

„Issa, pojuke, püha vaimuke!“ kiljatas saunanaine ja hüppas tagasi, kuid lõi pea vastu toobrit, millega Joosep ning Leena olid pärale jõudnud.

„Issand halasta!“ karjatas ta, mõlema käega peast kinni haarates. „Viimnepäev on käes!“

„Mis seal on?“ küsis Joosep, kes lume rudina pärast ei kuulnud kaevust urinat.

„Oh, Issand, heida armu! Viimnepäev on käes! Oh, Jeessuke, oh, jumaluke! Päästa meid patuseid! Oh sa püha talleke!“

„Mis seal ometi lahti on?“

Kaevust kuuldus äkki jälle sulin ja kange urin. Toober kukkus kolinal maha.

„Mis viimsepäeva lori see siis on?“

„Viimnepäev on tulnud! Oh sina jumala kolmekordne heldus ja vereleping! Vanakurat on ahelad läbi närinud! Nüüd ta tuleb ja neelab maailma alla! Oh sina issanda heldus! Oh sina taevane äralepitus!“

Seni olid kõik paigal seisnud, nüüd aga punus Anu sauna poole ja Joosep ning Leena mäele. Anu ehmatas oma mehe ja Madise luist ning lihast läbi lõikava kisaga üles.

„Mis on?“ hüüdis Madis istuli karates.

„Oh, sa püha vaimuke, püha ristike, püha talleke —!“

„Mis püha ristike ja talleke?“

„Oh sina issanda heldus —!“

„Mis, kurat?“

„Saadan on ahelast lahti! Viimnepäev on väljas!“

„Mis viimsepäeva lori see siis on?“

„Võeh, missugust hirmust sõna tema veel tarvitab! Juba inglid laulavad õue peal, ja tema veel vannub! Jeessuke, Jeessuke —!“

„Inglid? Vai inglid!“ jahmatas Mats. „Anu, anna mu saapad!“

Ta kobistas tulise rutuga saabaste kallal, kuna Madis aluspükstes ja palja jalu välja kargas. Kaevu äärde oli juba mäerahvas kokku joosnud.

„Või vana kuri ise lahti!“ õhkas perenaine käsi kokku pannes „Või juba lahti! Kas temal hullul aru või otsa on!“

„Ei ole vana kuri,“ mõmises vanaema. „On ikka kodukäija, päris kodukäija.“

Tema oli kõige vanem inimene peres. Küllap tema juba teadis. Oh sa heldeke, ei olnud otsa ega äärt neil kodukäijatel ja luupainajatel, kes teda ta elu ajal olid vaevanud!

„Mis seal siis ikka on!“ lausus peremees Andres. „Mõni vasikas on kaevu langenud, ja nemad karjuvad kui meelest ära!“

„Võeh, või vasikas!“ rõkkas saunanaine. „Mis tema ka ütleb: vasikas! Peremeheke, ütlen ikka viimsepäeva palge ees, et ise oled vasikas, kui nii kõneled. Kust vasikas siia sai? Nägin ise, missugune metsaline see on: silmad peas kui laternad ja hambad — oh sa jumaluke, oh sa püha talleke —!“

Korraga kostis jälle läbilõikav ulgumine ning

sulin otsekui suurte vete liikumine. Kõik langesid näost ära.

„Reet, Reet!“ kisendas Andres-peremees. „Mine jookse, too lauluraamat!“

Varsti oli lauluraamat toodud. Läbi hommikuse videviku kostis hale laul — Metsalise veel haledama ulgumise saatel :

Avita, Jeesus, et võimust või saada,
kae, kuis pimedus tükip mo pääl',
otsip mo petta nink kahjo mull' saata,
ega küll asjanda põrguriik tääl!
Kurat mo kavalast kiusata nõvvap,
sõglata, rikku nink kurvasta püvvap.

Iga reaga jäi kodukäija ikka vagusamaks ja vagusamaks. Ja kui laul lõppes, lõppes ka viimne vee sulin kaevu sügavuses.

Nüüd alles julgeti laternaga kaevu üle kummar-dada ja sügavusse vaadata. Väike tulekübe valgustas vaevaliselt ülemisi külmunud rakkeid.

Siis lasti kardne lamp ämbris alla. Ta paistis kui ähmane kuu läbi halli udu, seinad mustendasid, all välkus pime vesi.

„Juba kadunud,“ kinnitas vanaema pühalikult. „Ei ta kannatanud jumalasõna.“

Kõik ohkasid otsekui koorma alt pääsedes. Ja jälle kostis läbi hommikuse vaikuse laul :

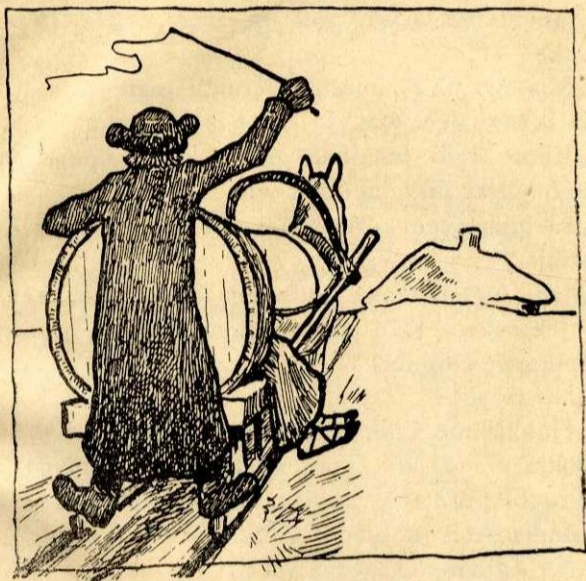
Nüüd, ristirahvas, rõõmusta . . .

4

Hommikuse ao-une ajal rakendas Madis hobuse ree ette, veeretis sellele veevaadi, võttis Anu ühes ja sõitis teisele talule vett tooma. Oma kaev oli

püretatud, selle vesi oleks võinud loomadele paised selga ajada.

Kruubi peremees seisis parajasti kesk õue, käed tondinahast pükste taskuis, kui veevedajad pärale jõudsid.

Hommikuse ao-une ajal rakendas Madis hobuse ree ette.

„Noh, Saariku rahvas, vett vaja?“ küsis ta, kui vaati nägi.

„Jah, vett. Ega teil ometi omal vähe ole?“ vastas Madis.

„Vaata imet, või neil vee puudus,“ ütles jällegi Kruubi peremees. „Teil kaev ometi madalas kohas.“

Olid ka pehmed ilmad: lumi sulas veel eile õhtuni. Või neil pole vett!“

„Vett on küll, kuid vana kuri segas ära.“

„Kuidas: vana kuri —?“

„Oh sina heldeke, Kruubi peremees ei teagi siis veel, mis õnnetus meil täna oli!“ hakkas nüüd Anu jahvatama. „Oh sina heldene aeg! Oh sina jumaluke —!“

„Mis siis oli?“ imestas Kruubi peremees. „Ma ei saa ikkagi veel aru.“

„Kurat käib maailma mööda. Oh sina issanda heldus! Kurat läks meie kaevu —“

„Ei olnud see kurat,“ õiendas Madis. „Oli ikka kodukäija.“

„Jah, jumalukene, kodukäija läks meie kaevu. Oeh, Jeessuke! Küll meie ehmatasime! Arvasime, et viimnepäev tuleb.“

„No ja siis?“

„Hakkasime laulma, nii äragi kadus. Eks see kodukäija olnud ikka Tõru vanamees, kes muu!“

Kruubi peremees kuulas, suu ammuli. Siis segas end Madis Anu jutuvoolu vahele:

„No kuidas siis veega on?“

„Ah veega või?“ päris Kruubi peremees ja sügas kuklatagust. „Ei meilt vett saa. Meil isegi puudus. Kaevu põhjas ainult kamalutäis muda.“

„Või ei saa!“ viskas Madis käega. „Ega siis ole midagi teha. Tarvis aga sõita. Viitsimegi kõnelemisega palju aega. Anu, no kobi aga peale.“

Madis pööris hobuse ümber ja sõitis õuest välja. Kruubi peremees jäi vahtima, käed püksitaskutes ja suu ammuli.

Teel pidas Madis hobuse kinni, pööris pea Anu poole ja küsis:

„Mis siis nüüd teha? Ega ilma veeta maksa koju minna. Sõidame õieti Käärule. Neil kaev all orus, ega neil ole veepuudust.“

Käärule oli Kruubilt versta võrra.

„Nõõ! Mis sa magad!“

Lumi rudises ree jalaste all. Koitis hommik.

Viimaks jõudsid Madis ja Anu Käärule. Õues polnud kedagi näha.

„Kas hakkame kohe vett tõmbama, või läheme küsima ka?“ arutas Madis ja astus kambrisse.

Kääru pere oli hommikust võtmas.

„Tere, ristiinimesed!“ tervitas Madis.

Noor peremees tõstis pead.

„Tere, tere,“ vastas ta. „Noh, mis Madisel head kuulda?“

„Tulin vett paluma,“ vastas mees.

„Kus toop on? Madis tahab juua.“

„Ei ma juua taha, tulin vaadiga vett viima,“ seletas Madis.

„Istu siis, soojenda keha, kuhu sul rutt.“

„Pole aega istuda, eit ootab hobusega väljas.“

„Kust sa siis nii äkki eide võtsid? Olid ikka põline vanapoiss.“

„Polegi minu eit, on venna oma.“

„Vaata, vaata, või venna naisega!“ naeris Kääru peremees ja tõmbas käega üle suure, noore näo.

„Või siis vett tulid otsima? Kas oma kaev on kinni külmanud?“

„Paha vaim solkis ära . . .“

„Mis lora sa ajad?“ pahvatas peremees. „Mis paha vaim?“

„Jah, paha vaim . . . Teie, noored inimesed, ei usu . . . Oeh, küll ehmatas täna hommikul ära! . . . Oli päris kodukäija . . .“

„Mis naiste lora sa nüüd ajad! Vana mees, aga varsa aru. Mine koju ja võta rahuliku meelega kae-vust vett. Paha vaim pole kaevus, vaid sinu peas!“

„Ei või oma kae-vust võtta . . .“

„Vanamees, pea suu! Säärase jutuga ära tule minu majja.“

„Oeh, oeh, noor inimene! Kui terav! Või nüüdne sugu siis midagi usub. Oeh, kui ise oleksid seal ol-nud, küll siis räägiksid teisiti. Ei ole nüüd enam va-nade austust. Ei usta enam nende sõna. Oeh, oeh!“

„No kui sul paremat pole öelda, siis mine sinna, kust oled tulnudki.“

Kogu pere naeris laginal. Pisike valgete lokkide ja siniste silmadega poisike seisis Madise ees, nägu ühel hoobil imestav ja naerev.

„Ja vesi?“ küsis Madis.

„Mis vesi?“ vastas peremees.

„Kas saan siis vett?“

„Too sealt, kus su loba ustakse!“

Madis sülitas, pani nahkmütsi pähe ja astus välja. Ta järel tulid ka mõned pererahvast õue.

Madis istus reele ja käänas hobuse pea sõnalau-sumata värava poole.

„Kuhu nüüd?“ imestas Anu, kellele ootamine oli juba igavaks läinud. „Miks sa hobust kae-venu manu ei aja?“

„Et neid kurat sööks!“ vandus Madis vihaselt, löi nuiaga hobust ja sõitis väravast välja.

„Vaadake, kaks lolli sõidavad!“ ütles Kääru pere-mees ja näitas käega ärasõitjatele järele.

6

„Et te nagu põied lõhki läheksite!“ urises Madis. „Et te kiirsurma sureksite! Et hundid te kondid laiali kannaksid!“

Anu, kes Madise pahameele põhjust ei teadnud, vahtis teda ehmunult. „Ära on teinud kurjad inimesed,“ mõtles ta, „ära on teinud.“ Madis aga vandus järelejätmatult.

Ilm oli vahepeal külmaks läinud. Anu lõdises ja löi hambaid kokku. „Õõõ—õ—õ—“ venitas ta.

Madis käänas hobuse Tõru talu poole metsatuka ääres. Kui veevedajad metsanurga tagant välja sõitsid, kuulsid nad, kuis talu õues keegi kõvasti pahandas.

Nad ei pääsenud õue, sest väravad olid kinni. Madis peatas hobuse ja tahtis parajasti reelt maha kobida, kui naine, kes oli enne pahandanud, tema poole pöördus.

„Mis sa, hernehirmutis, luusid ringi oma pimedas hobusega!“ hüüdis naine ja näitas Madisele rusikat.

„Mis sina, hammasteta nõid, seal urised!“ kõrvetas mees vastu, kes oli juba isegi vihane. „Mis sa lõugad! Tee parem värav lahti!“

„Vaat seda sulle!“ Ja naine raputas jälle rusikat. „Ah nüüd tuled sa vett otsima? Kelle meest sa aga teotasid? Kuidas sa julgesid öelda, et vana Tõnu olla teil kodu käinud?“

„Kunas ma seda oleksin rääkinud?“

„Ah nüüd sa veel ei teagi! Tunni või poolteise eest olid sa, kuriloom, Kruubil, rääkisid seal,

„Vaat seda sulle!“ Ja naine raputas jälle rusikat.

et vana Tõnu olla teie pool kodu käinud. Seeliku tädi oli kuulnud, tuli siia, rääkis ära. Ah sina ronkade roog! Minu mees tuleb nüüd kodu käima! Tema, õndsake, säärane jumalakartlik inimene. Oota sa, oota sa, see ja teine!..“

„Jäta lõugamine ja tee väravad lahti!“ käsutas Madis.

Koerad tormasid vaese Madise kallale.

Naine ei liigutanudki end, vaid sõimas aga kasvava hooga edasi. Oleks peaaegu kuulda võinud, kuidas ta lõualuud nagisesid.

Madis läks ise väravat avama. Juba oli see pä-rani, kui naine rusikatega Madise kallale tormas. Kuid see lükkas ta eemale.

„Kae ronka!“ sülitas mees. „Või sa siin mõni perenaine oled! Kui poeg kuuleb, küll ta sind siis õpetab, kuidas elada. Mina juba tean. Otsisin talle ju ise naise.“

Madis hakkas hobust õue juhtima. Seal hüüdis Tõru eit:

„Muri, Muri! Paka!“

Nurga tagant hüppas kaks suurt koera välja.

„Äss, äss!“

Koerad tormasid vaese Madise kallale, kes vaevalt jõudis nuiaga vastu vehkida.

„Äss, äss!“

„Ai—ii!“ karjus Madis, kui Paka ta sääremarjast kinni haaras.

Viimaks sai ta rekke,

„Nõõ, kurat!“

Hobune sai tulise hoobi üle küljeluude ja pani minema. Koerad kihutasid haukudes järele, pereinaine ässitas, Madis plaanis hobust ja Anu kisendas hirmu pärast.

„Et sind põrgus põleva tõrvaga üle valataks!“ hüüdis Madis, kui nad metsast välja jõudsid.

„Et sa mäтта otsas mädaneksid!“ kordas Anu.

„Et sa elavalt ära . . .!“ kinnitas Madis.

7

„Nii mine või veeta koju,“ arutas Madis, kui ta tuju natuke lahtus.

„Lähme Pargla mõisa,“ soovitas Anu.

„Ükstapuha.“

Pargla mõisa oli umbes pool versta maad. Varsti olid nad seal.

„Kuule,“ ütles Madis, „mõisa sisse minna pole hea. Inimesed hakkavad järele pärima, võrgutama. Parem võtame vee tiigist, mis on mõisa all.“

Nad ajasid tiigi juurde, kus moonanaised tihti pesu pesid ja kuhu kõiksugust saasta heideti. Mõlemad kobisid maha.

„Sa kilusilk!“ kahmas Madis korraga öelda.

„Mis on?“ küsis Anu.

„Millega me vett peame võtma? Pange pole ju ühes. Võtku neid kodukäijaid! Mihukest häda nad kõik võivad kaela ajada!“

„Võta mütsiga.“

„Mütsiga? Mis sa, pöörane, veel välja ei mõtle!“

Madis jättis Anu hobusega tiigi äärde ja läks ise moonamaja juurde ämbri järele. Esimeses toas, kuhu ta sisse astus, leidis ta kurdi ja pimedavaanade eest. See ei vastanud Madise küsimisele midagi. Teises toas pesi naine kolmjala juures pesu.

„Mis sa jälle tahad?“ küsis ta Madiselt tigidalt.

„Pange paluksin,“ vastas see.

„Jumal, päästa setudest!“

„Kas saab siis?“

„Vaat seda saad sa!“ ja naine virutas Madisele vana luuakontsuga vastu pead ning lõi ukse kinni.

Vihaselt tuli Madis tiigi äärde. Vihaselt ja sõnalusumata võttis ta mütsi peast ja hakkas sellega jääaugust vett vaati tõstma.

Anu vaatas vaikides seda toimetust. Kõigil kolmel, Madisel, Anul ja hobusel, värisesid liikmed pakase pärast. Hobuse ninasõrmete ümber oli valge härmatisemets.

Pooletunnise töö järel hakkas vaat täis saama. Madis raputas vee mütsi küljest, pani mütsi pähe, istus Anuga rekke ja juhtis hobuse kodu poole.

„Pole ma enim veel sääraseid näguleid näinud
kui see kord!“ pomises ta hääletult.

virutas Madisele vana luuakontsuga vastu pead.

Pargla mõisast Saarikule oli versta kolm. Kui nad koju jõudsid, oli juba lõuna käes.

Väraval jäi hobune äkki seisma kui kivi post. Madise viha lõi lausa lõkkele, ja ta keerutas nuiaga hobuse pea kohal. Hobune ehmus ja tõmbas äkki

rege. Veevaat veeres maha, vajus kummuli ja kohinal jooksis vesi lumme.

Madis seisis nagu piksest rabatud ühel kohal ja vaatas, kuis lumi vaadi ümber raskeks ning sinihalliks läks.

Vihaselt hakkas ta mütsiga jääaugust vett vaati tõstma.

„Os'sa, os'sa!“ pomises ta ainult.

Aga vesi jooksis ja jooksis. Viimaks oli vaat tühi. Madis veeretask ta rekke ja sõitis lauda ette. Andres ootas seal.

„Tohoo, Madis, kui hilja sa tuled!“ hüüdis ta.
„Hea aga, et viimaks ometi jõudsid. Lase aga nüüd panged täis!“

„Kust kurat ma lasen! Vett pole tilkagi.“

Madis seisis kui piksest rabatuna ja vaatas.

„Kus sa siis ometi ümber kolasid? Mis sa õien-
dasid? Poole päeva on kodust ära ega too tilkagi
vett. Nagu maailma otsas oleks käinud!“

Andres noomis veel kaua vaikse ja madala häälega, nagu oleks surnu majas olnud.
Madis ei vastanud midagi, rakendas vaikides

„Võta siis ka, kui on pea külge külmanud!“

hobuse eest, viis talli ja läks tuppa. Toas laskus ta ahju najale, ilma et oleks mütsi peast võtnud.

„Mis sa ahju najal seisad, nagu kinni naelutatud?“ küsis Anu kasukat seljast ajades.

Madis ainult urises vastuseks.

„Ära on teinud, ära on teinud kurjad inimesed Madise,“ mõtles Anu ja küsis jälle: „Mis sa ootad? Võta märg müts peast!“

„Võta siis ka, kui on pea külge külmanud! Hull olin, kui sinu nõu järgi tegin,“ vastas Madis mõrult ja pööris teise kõrva vastu ahju. „Et need kodukäijad eneste kaela käänaksid!“

8

„Lõpe nüüd kas või kõige karjaga janu kätte!“ kurtis Andres lauda lähel ja sügas kukalt. „Leena, pane pudrupada tulele, too lund ja hakka sulatama.“

Selle järel läks pereisa kaevu juurde ja kummar-
dus üle rakete. „Ega ta silma ometi karga,“ mõtles ta. Kaevus polnud peale mustendava vee midagi näha.

Pärast lõunat tuli Sirpiku tädi Saarikule. See oli Saariku pereema sõber ja sobitas Leenat oma pojale naiseks. Talle räägiti kohe, mis pahan-
dus oli Saarikul olnud.

„Ja te ei julgegi nüüd kaevust vett võtta?“ päris tädi.

„Nii see on, sõtsike, jumal paraku!“ õhkas Reet.

„Oeh, ei kodukäija vett püreta!“ sädistas nüüd Sirpiku tädi. „Olin alles tüdrukuke, viieteistkümnepäevane, vaata, siis käis meil ka kodukäija. Kus ikka mässas teine kõik piimakaunid ja jahukastid läbi, nii et aga tolm taga! Ei usaldanud me siis ise enam midagi aidast pruukida. Kartsime, et kes teab, mis haiguse veel kaela ajab. Kuid, sõtsike, häda ajab härja kaevu! Ei aidanud midagi, pidime kodukäija

nuhitud asju sööma. Kuid midagi ei teinud! Mitte midagi, terved olime nagu jumala linnukesed taeva all.“

„Võeh, või midagi ei teinud!“ imestas Reet. „Eks sa vaata issanda imet! Ja meie, vaesekesed, õhkame ja mõtleme: kust ikka vett saaksime?“

Sirpiku tädi läks varsti minema. Jõulu ajal lubas ta tagasi tulla.

Lumesulatamine jäeti kohe järele. Esiti ei julgenud küll keegi kaevust vett võtta, kuid pärast harjusid kõik ära.

Üks õnnetus oli aga siiski. Anu tuli mäele ja teatas, et Madis olevat ära tehtud. Või see naljaasi on, kui inimene on ära tehtud!

Pererahvas jooksis kõik sauna juurde. Madis vaene lamas voodis, üleni sinine, lõdises ja sosistas ühtsoodu:

„Külm on! Tooge kasukaid!“

„Ära on tehtud, kullakesed!“ sosistas Reet käsi kokku pannes.

„Pole kedagi tehtud, — Pargla mõisa tiigi ääres külmetasin, — vaat mis!“

„Ei ole midagi külmetanud, vaid ära tehtud.“

„Kurat võtku teid!“ turtsus Madis. „Muud laulu polegi kui ära tehtud, ära tehtud!“

„Mine tee nüüd äratehtud inimese silmad lahti! Või tema ise aru saab!“

Samal päeval tegi pereisa taari ja õlut ning hakati kõikepidi jõulude vastu valmistama.

Õhtul tuli Madise teise venna poeg — seesama, kes teenis Kikepära viinaköögis, — vaest äratehtud inimest vaatama ja tõi toobi piiritust haigele kontide

määrdeks. Madis määris peale ja võttis sisse: kui ühelt poolt aitab, ega siis teiseltki paha tee!

Ja elu läks omasoodu edasi.

9

Jõulude teine püha oli käes ja Saarikul oli palju külalisi. Oli Sirpiku tädi pojaga, oli Oriku onu, Taagevere Pärt, Palu pereisa, Paljasärgi mölder, Abritse vana, Madise vennapoeg ja palju teisi.

Külalised tulid, nagu see kohane õigele ristiinimesele, teisel pühal ega mitte esimesel, kus iga korralik inimene kirikusse läheb või kodus istub, laulu- raamat ees. Ainult jumalavallatus rökkab kõik pühad ööd ja päevad ringi, täis ilma lusti ning rõõmu.

Külaliste keskel oli rahulik meel ja hea tuju. Saariku omad oskasid ju võõraid vastu võtta! Seda võõrustamist, seda kostitamist, seda õllekese väljakallamist ja seda jutukese vestmist!

Kodukäijast ei lausunud aga sõnagi. Muidugi, külalised teadsid seda kõik, perenaine ise oli mõnele sõtsikesele kõrva sosistanud: mine hoiä nüüd säärast rasket asja üksi südame peal!

Vööd lasti lahti ja istuti lõunalauda. Laud paindus süldivaagnate, käkikausside, jõulumaugutaldrikute ja koduõllekannude all.

Lasti maitsetä jumala viljakest, söödi taskuväit- sedega ja sõrmedega, nuusati ninu ja pühiti rasvaseid huuli suurte rätikutega. Inimesed läksid süües ras- keks ja pingid paindusid söömaaja kestes looka.

Pärast küllalist lõunat läks saunarahvas karja ta- litama, äga võõrad ohates ning oiates majapidamist

vaatama. See oli alles majapidamine, ses Saariku talus, — sellega olid kõik nõus.

Korraga kostis õuest hirmus kisa. Külalised ja perevanemad jooksid kaevu äärde, kus hädaldas saunarahvas.

„Vanakurat on kaevus!“ kriiskas Anu.

„Saadan ise!“ lükkas Mats.

„Kurat koera nahas!“ kinnitas Madis.

Nende kõne läks segamini. Keegi ei saanud neist õieti aru. Viimaks pääsis Andres kaevu äärde.

Tõesti, kaevus vee peal lamas loom, karvad veest mustad, silm padasinine ja hambad kibedalt irvi. Muud ei seletanud silmad.

„Oeh, Jeessuke!“ löid naised käsi kokku. „Oh sina isa, poeg ja püha vaim!“

Nõnda ahastati kaua. Siis pandi tähele, et elukas kaevus end ei liigutanud.

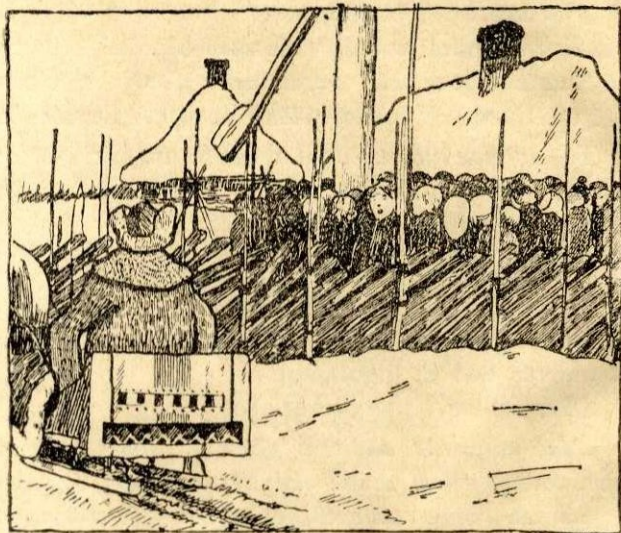
„Surnud on,“ ütles noormes.

„Või surnud!“ sädistas sõtse. „Mis sina, noormees, sellest asjast tead! Ei kurat sure. Kaval on ta. Lamab vene-kooluses, et meid aga võrgutada. Oi tema tembukesi, issand halasta! Oi tema krutsikuid, taevas hoidku!“

Viimaks nähti ometi, et kurat ei liigutanud. Noormees laskis kivi kaevu. Teine sihiti juba Metsalise pähe. Kuuldus potsak vastu märga nahka ja vee sulin. Aga kaugemale ei saadud. Siis toodi jälle laulu- raamat.

Kuni õhtuni seisid inimesed kaevu ümber ja laulsid. Möödaskõlgev Sälü kaupmees tõusis saanis püsti ja küsis üle aia:

„Hei, Saariku rahvas, keda te laudsile panete?“
„Kuradit, kuradit,“ kostis keegi üle öla.
„Mis sa ütlesid?“
Kuid kaupmees ei saanud vastust. Siis tuli ta õue.
„Mis te siin jorutate?“
„Isa, pojuke —“

Möödasõitev Sālu kaupmees küsis üle aia...

„Mis te jorutate, küsin ma. Otsekui arust ära. Paljaste peadega säärase külma käes! Kas ammu olete hulluks läinud?“

Eided ja taadid vaatasid talle otsa, huuled külmalt ning nuhtlevalt kinni pigistatud nagu sinised jooned. Viimaks tungis kaupmees kaevu juurde.

„Tule, jumal, appi!“ löi ta kollaseid nahkkindaid

kokku. „On koera kaevu uputanud ja nüüd laulavad nagu surnut kirstu pannes! Mis te ometi vahite, kui raibet välja ei tõmba?“

„Kas ammu olete hulluks läinud?“

„Ei ole raibe, vaid vanakurat ise,“ ütles sõtse huulte otsast.

„Mis vanakurat! Koeraraibe on see! Võtke meel pähe ja tõmmake koer välja!“

„Eks sa katsi ise tõmmata, kui hing armas pole.“

Küll sa näed, kuidas kargab näkku, oi, kuidas kargab näkku!”

„Jah, üks kaupmehehärja katsu ise tõmmata,“ rääkis salakavala näoga vanamees, poolides põlglikult sõnu, „üks katsu enne ise tõmmata, kui tuled teisi käskima.“

Ta nägi, kuidas Saariku õues ikka veel salk inimesi kaevu ümber seisis ja laulis.

„Mis häda mul teie raipeid kiskuda! Tehke ise, mis süda soovib, te oinad!“

Kaupmees istus saani ja sõitis minema. Tagasi vaadates nägi ta, kuidas Saariku õues ikka veel salk paljaste peadega inimesi külma käes lõdisedes kaevu ümber seisis ja laulis.

10

See oli umbes kella kolme paiku pärast lõunat. Hakkas juba hämaraks lööma.

„Mis õige arvate, kui ta tõesti välja tõmbame?“ ütles Andres. „Kaua me siin ikka nõnda seisame?“

„Mine tõmba teda kuramust! Näe, Sälu kaup-

meeski ei usaldanud! Ja on juba ükskord suure suuga ning hakkaja mees.“

„Ega teist ometi keegi ei karda?“

„Kes teda hullu siis kartma peaks!“ lausus vana soldat. „Taplesin isegi türklasega, ja ei kartnud ühtigi.“

„Madis, mine too pootshaak!“ käskis Saariku pereisa.

Pootshaak oli varsti toodud.

„Kes siis tõmbama hakkavad?“

„Eks peremees ole ikka pea.“

„Kus tema, peremees, nüüd tõmbama läheb!“ hädaldas vana Saariku eit.

„Noh, Joosep, eks sina siis lähe?“

Joosep vaarus kohe lähemale, punase nina ja värisevate kätega.

„Kas elu või surm, kas elu või surm . . .“ pomises ta õndsaliku naeratusega. „Kui tuleb siit ära minna, siis mine — hik! — siis mine risti ette löömata — hõk!“

„Oeh, ristiinimesed,“ hädaldas Reet, „kus siis Joosep läheb! On alles lapsuke!“

„Kui ei, siis ei,“ lausus Joosep tõsiselt ja allaheitlikult ning loksus eemale.

„Aga Oriku onu, eks hakka sina kinni!“

Kuid Oriku onu vastu:

„Mõtelge, ristiinimesed, mul naine ja lapsed. Kuidas need leinama jätan? Kes neid toidab? Mõtelge: surma peale välja minna . . .“

„Aga Taagevere Pärt?“

„Pärt peab tõmbama, tema alles poissmees!“ kinnitas kohe Oriku onu, otsekui kivi alt pääsedes.

Ja Pärdil polnud midagi vastu vaielda. Ta hakkas, ehk küll ettevaatlikult, pootshaagist kinni.

„Aga Palu pereisa?“

„Oeh, mis te minust kiusate! Mul puhtad riided seljas! Ei mina lähe! Mis te pereisadest tahate! Võtke esiti ikka sulased ametisse.“

Ta jäeti rahule. Selle asemel pandi aga Abritsa talu peremees tööle.

„Ja siis Paljasärgi mölder, — eks ta näita nüüd oma suurt jõudu?“

„Mis teil mõttesse tuli! Kuhu mina oma suure kerega lähen? Ei sünni ju kaevu lähedalegi!“

Ka tema jäi priiks oma suure kõhu pärast. Aga selle eest pidi Madis tööle asuma.

„Nüüd vana kroonu-onu!“

„Mina? Ei mind. Mõtelge, kuidas ma lähen? Üleeile kukkusin maha, käsi nikastas, labaluud nagi-sevad. Kus sa sellega lähed, et mina tõmbama hakkaksin!“

„Vahest sa kardad?“

„Mina kardaksin! Kes seda ütleb? Türklasega sõdisin — ja ei kartnud! Ja nüüd peaksin kuradit kartma!“

Viimaks ometi leiti viis meest, kes asusid pootshaagi juurde. Selle kisa suruti Metsalise sisse, aegamööda ja raskelt, kõigil süda kurgus.

Ja siis hakkas ta tõusma, aegamööda ja raskelt, händ sorus, turi läikiv, lapp-kõrvad veest nõretavad. Korraga kriiskas üks tüdruk läbilõikavalt:

„Liigutab!“

Ja — pauh! langes Metsaline kaevu tagasi, kuna inimesed kõrvale pahvatasid.

„Kas pole pöörane!“ kaebas Andres. „Ei anna ega anna järele!“

Nad ootasid jälle, kuid loom ei liigutanud, ja uuesti hakkasid nad vinnama. Ja ta tuli, ta tuli, see Metsaline sügavamast põrgust, tuli liigagi äkki kiljatatavate naiste salka.

„Eemale, eemale!“ kisendas keegi. „Vaata, kui kargab üles ja lööb hambad sääremarjadesse!“

Lumel lamas märg loom.

Kuid loom ei liigutanud.

„Näita tuld!“ käskis Andres.

Madis tõstis laterna üles. Lumel jalgade ringis, mille vahelt jooksid teravad valgusejooned nagu kiired päikesest, lamas tursunud märg loom. Kõik kumardusid ta üle.

„See on hünt!“ ütles korraga väike vallakooli laps heleda häälega.

„Kuradi hunt!“ hüüdsid kõik ühest suust.

„Hirm ajas karvad püsti!“ ohkas Andres-pere-mees ja pühkis varrukatega otsaesist.

„Kurat võtku! Ja tema sunnik vedeles siin kae-vus, kuna meie pidime seda solki jooma!“

„Õk!..“ tegi Paljasärgi mölder.

„Õk!..“ tegi Paljasärgi mölder.

„Õk!..“ vastas Sirpiku tädi la laskus aia najale.

„Eks ma öelnud, et see hunt on ... õõ—õk!..“

„Mina niisama, aga kes uskus ... õõ—õk!..“

„Kurat võtku ... Hundi raibe ... Kas koduõlu ka selle veega oli tehtud, kali niisama?..“

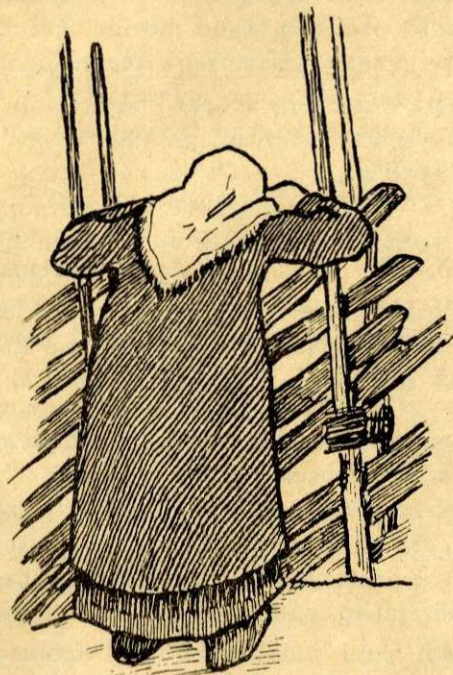
„Kõik ikka sellesamaga ...“

„Oeh, issake ... Okse tükib peale ... Oeh, aidake ... Hõõ—õõk!..“

„Ho — ho — hoidke otsa eest! . .“

Kõigi tuju oli halb, väga halb.

Viimaks mindi ometi tuppa. Pada pandi tulele ja hakati jälle lund sulatama.

„Õk! . .“ vastas Sirpiku tädi ja laskus aia najale.

„Andke juua! Kurk kipitab!“ hüüti igalt poolt.

„Kust sa, heldene aeg, ikka annad!“ õhkas Reet. „Kõik vesi, mis on, on ikkagi kaevust võetud. Mingi, sööge lund. Ehk aitab.“

Viimaks oli sedavõrd lund sulatatud, et võidi

vabarnateed teha ja külalised said oma kurkusid puhastada. Jutuajamine läks jälle elavamaks.

„Mis nüüd selle kaevuga peale hakata?“ küsis Andres.

„Ei nüüd oska minagi õiget nõu anda,“ õhkas Sirpiku tädi. „Ei tule muud meelde, kui et peate hundi raibe kaevu viskama ja kaevu kinni ajama. Uue kaevu peate kaevama, muu ei aita.“

„Aga kuidas sa kaevad talvisel ajal uut kaevu! Ei see nõu lähe.“

„Kutsuge õpetaja!“ lausus jumalakartlik Palu peremees „Las ta õnnistab vett, küll siis kaob kõik.“

„Võeh, või õpetaja!“ algas vanaema. „Kas nüüdne siis vana sarnane on? Vana oli õige hinge-karjane: tuli õnnistas maja, et kuradid sisse ei pääseks. Aga kas noor veel seda teeb! Ta noomib sind ennast, et küll saab, aga kuradit ei tule noomima. Ei sellest nõust tule midagi. Uus kaev tuleb kaevata.“

„Nii näib,“ lausus peremees mõttes. „Tuleval suvel tuleb uus kaev teha, seni aga vett mujalt vedada. Jah, eks need hundid ole majapidamisele kahjulikud küll. Kõnelemata sellest, et nad lambaid metsa veavad, püretavad nad sul isegi kaevu õues ära!“

Võõrad tegid minekut. Ei nad tahtnud kauem enam üksteist näha. Mõnel oli isegi veel järgmisel päeval paha elada.

Sirpiku eit sõitis pojaga läbi lumise metsa. Kaua vaikisid nad, siis hakkas eit rääkima, tigeada ja sihi-seva häälega:

„Eks sa näe hullu, pole neil milleski õnne. Joosep joob, Laura sai toona lapse ja nüüd kukkus hunt kaevu. Ega see head tähenda! Küll sa näed!

Küll sa näed! Hoia parem eemale neist. Kes teab, kuidas veel Leenagagi lugu on.“

Ja siis läks sõit jälle sohinal, vaikiva metsa vahel. Poeg magas kresla vastu toetudes, suur ja tüse kui tala.

12

Sama päeva õhtul kella üheksa paiku istus Madis saunas küdeva ahju ees ja kuivatas rõivaid. Ta oli Maarja allikal, mis on Saarikult versta võrra eemal, käinud vett vedamas. Seal oli ta sool pimedas lätte kohale juhtunud ja sisse kukkunud.

„Kuidas kondid lõdisevad!“ mõtles ta. „Hea oleks nüüd tilk viina võtta.“

Ta oli piiritusele, mis vennapoeg tõi, poole vett juurde pannud ja nii paraja viina saanud. Ta võttis pudeli nurgast välja. Sel silmapilgul astus Joosep Pollaga sisse.

„Kes kurat sind siia kandis!“ kirus Madis ja peitis pudeli selja taha.

Joosep heljus lähemale, ta haaras Madise käe- randmest oma külmade ja niiskete sõrmedega ning sosistas punaseid silmi pilgutades:

„Sul on, ma tean. Anna mulle kah! Ma magasin kogu selle aja. Kuidas nüüd pead lõhub! Anna kinnitust!“

„Tont võtku!“ sülitas Madis. „Pane vähemalt uksele taba taha. Nüüd ma rüüpan esiti ja siis saad sina.“

Madis tõstis pudeli suu äärde ja ta kõrisõlm liikus. Joosepi silmad tõusid ühes pudeli põhjaga nagu kassi silmad pääsukese järele, ta niisked silmamunad välkusid.

„Kes kurat sind siia kandis!“ kirus Madis ja peitis pudeli
selja taha.

Korraga pistis Madis kiruma:

„Oh ma lamma, oh ma oinas! Ma segasin ju
piirituse kaevu veega!“

Madis tõstis pudeli suu äärde.

„Ei see väike täpe tähenda midagi,“ arvas Joo-
sep, sirutades pudeli järele luusi käsi. „Ega jumala
vilja või maha visata. Eks me katsu siis.“

Ja ta võttis tugeva lonksu. Nad rüüpasid mõlemad vaheldumisi. Seal ütles Madis:

„Mul on paha.“

„O—on mulgi. Aga mis to—ost.“

„Pööritab südame all.“

„O—oh, küll sa oled ka nõrk — õks!“

„Pea väriseb ja kõht käib ringi.“

„Oeh, oeh — oo—ok!“

„Säh, võ—õta kinnitust!“

Kuid Madis viskas enese seliti pikale pingile, näost kollane kui kapsaleht.

„Oeh, Jeessuke!“ oigas ta, kätega kõhu ümbert kinni hoides. „Pea väriseb ja kõht käib ringi. Võ—võtku kurat neid hunte!“

Sel ajal lamas Polla ahju kumas, jalad sirgu ja nina välja venitatud. Tal oli hea olla. Ta oli jälle

oma õndsais koeraunedes, täis imelikke loomi ja kõige avatlevamaid roogasid.

Ta jooksis lumist nõmme mööda jänese jälil. See oli eriline jänes, suurem kui kõik jänessed, jäneste jänes, jäneste jumal. Ja ta isegi, Polla, polnud harilik koer: ta oli lugematuid kordi suurem, lihavam, tugevam kui kõik muud koerad, ta oli koerte koer, koerte jumal.

Ta laskis uhket sõrki olematute puude all, ta nuusutas olematute loomade lõhnu olematuil jälgedel. Kui hea on olla koer — üks väärtuslikum loom kui kõik muud loomad!

Korraga nägi ta kadakapõõsa tagant hunti tõusvat ja enese ees jooksu pistvat. See oli suur hunt, nagu mägi mustendas ta puude all, oksad murdusid, kui ta läks, — see suur hunt, huntide hunt, jumalhunt.

Aga Polla laskis ta järel, võimsam ja julgem kui ükski hunt maailmas. Ta lähenes nagu tuul hundile, ta tundis selle imalkangeid hundilõhnu, — selle rõvedaid metslooma lõhnu tundis ta otse nina ees.

Nüüd avas ta lõuad, et hambad hundi kuklasse lüüa, — ja ärkas kiljatades.

Ta vaatas segase, tuhmi pilguga enese ümber ja nägi kahte lõtva kollase näoga meest pingil seinajal lamavat — kustuva ahju valguses.

1902.

